

De vijf bouwstenen van het lerarenberoep

RIET NACKOM

Vanuit de bezorgdheid om het groeiende lerarentekort en de zorg voor kwaliteitsvol onderwijs startte de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor) in 2019 een meerjarig project over 'De leraar op school en in de samenleving'. Samen met de leraar ging de Vlor op zoek naar de uniciteit van het lerarenberoep. Dat resulteerde in vijf essentiële bouwstenen.

Project 'De leraar op school en in de samenleving'

Zonder sterke leraren, geen sterk onderwijs. In een sterk evoluerende maatschappij staat zowel het lerarenberoep als de kwaliteit van onderwijs almaar meer onder druk. 'De leraar op school en in de samenleving' was een meerjarig, vernieuwend project van de Vlor. Het liep vanaf het najaar van 2019 tot en met het voorjaar van 2022. De centrale vraag van het project was: hoe kunnen we meer mensen motiveren om een sterke leraar te worden én te blijven binnen een maatschappij die de leraar naar waarde schat?

Mooiste beroep?

Wat maakt het beroep van leraar uniek? Waarom is het zo'n mooi en krachtig beroep? De Vlor verzamelde een diverse groep mensen om over die vragen na te denken. Ze formuleerden uiteindelijk vijf essentiële pijlers of bouwstenen die het leraarschap definiëren: deskundigheid, een hart voor kinderen en jongeren, engagement, autonomie en verbinding.

Die vijf bouwstenen kwamen tot stand via een participatief traject. Ze vertrekken niet vanuit wetenschappelijke referentiekaders of theorieën. Bijna tachtig mensen gingen erover in debat in de Vlor. Leraren (toekomstige, huidige en ex-leraren), maar ook leerlingen, ouders, directeurs, pedagogen, filosofen, begeleiders, ondersteuners en zelfs een loopbaancoach zaten samen aan gesprekstafels. Een lerarenpanel ging vervolgens aan de slag. Ze legden die input samen met hun eigen praktijkervaring en formuleerden een helder antwoord in de vorm van de vijf bouwstenen.

Het is de ambitie van de Vlor om de resultaten van dit project mee te nemen in hun verdere advieswerking. Het project leverde een rijke set aan documenten op. Je vindt alle resultaten, ideeën, verslagen en voorstellen op www.vlor.be/project-de-leraar.

Vijf bouwstenen als referentiekader

De gesprekstafels en het lerarenpanel kwamen tot vijf bouwstenen die de fundamentele dimensies van het lerarenberoep vormen. De beschrijving van de bouwstenen en de citaten namen we over uit het Vlor-rapport*.

Deskundigheid

Leraren zijn experts en willen aan zichzelf werken om te blijven groeien. Leraarschap steunt op veelzijdige deskundigheid en betekent de kunst verstaan om in concrete, gevarieerde en vaak onvoorspelbare situaties steeds opnieuw gepaste antwoorden te vinden en beslissingen te nemen.

Leraren zijn deskundigen en professionals. Leraarschap moet daarom ook zo erkend worden. Leraren beheersen hun metier, ze kennen hun vak en de inhoud. Het zijn veelzijdige experts. Net dat vakmanschap geeft hun beroepsvoldoening.

"Dan kom ik uit bij de goede leerkrachten: dat zijn echte deskundigen. Deskundigen op het vlak van ontwikkelingsprocessen, leerprocessen. Die [echt een doorleefde kennis hebben van] hoe de dingen opgebouwd worden, wat volgt op wat, hoe ze daar rekening mee moeten houden. Ik denk dat dat heel duidelijk is. [...]"

Maar leraren zijn niet alwetend. Groeien en bijleren zijn essentieel om deskundig te blijven. Je moet jezelf voortdurend blijven ontwikkelen. Die zoekende houding typeert leraren.

"Leraren zijn zoekende, en dat zal altijd zo blijven. De samenleving verandert, mensen veranderen. Alles verandert. En dat is oké. Op die manier ontdek je nieuwe dingen. Het is niet erg dat we zoekende zijn."

Een hart voor kinderen en jongeren

Leraarschap komt ten volle tot zijn recht waar leraren een goed contact opbouwen met hun leerlingen en blijven geloven in de mogelijkheden van jonge mensen. Leraren willen kinderen en jongeren boven zichzelf laten uitstijgen en hen helpen hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Daarin maken leraren het verschil.

Leraren en leerlingen horen onvermijdelijk bij elkaar. Bij het leraarschap hoort geloven in kinderen en jongeren, leerlingen leren kennen en hen appreciëren. Dat impliceert dat de lat voldoende hoog wordt gelegd.

"De verwachting voldoende hoog leggen. Op alle niveaus voor alle kinderen. Laten merken dat je in hen gelooft door iets te verwachten. De kern-taak is en blijft natuurlijk leerstof overbrengen. Hoge verwachtingen zijn een bepaalde manier waarop je veel respect hebt voor die leerlingen. Dat je die naar waarde schat, dat je erin gelooft, dat je weet dat die tot dingen in staat zijn op het juiste niveau."

Een leraar met een hart voor kinderen en jongeren, iemand die een sterke band kan opbouwen met leerlingen, maakt het verschil. De band met jongeren en het geloof in hun talenten is ook een motivatie om voor het leraarsberoep te kiezen. Leerlingen doen groeien, dat is wat een leraar doet, zodanig dat ze vertrouwen krijgen in zichzelf en in het leven.

"Dat leerlingen zeggen: ik heb veel bijgeleerd vandaag. Dat vind ik een geweldig compliment. Dat je hun wereld wat hebt opengetrokken. 'Het was een heel leuke les, meneer, we hebben iets gedaan dat we nog nooit hebben gedaan.' Dat is tof hé, dat maakt uw dag."

>>

Engagement

Leraarschap komt ten volle tot zijn recht waar en wanneer leraren hun passie en betrokkenheid op de wereld delen met een nieuwe generatie. Ook daarin maken leraren het verschil.

Een passie voor het beroep, een vak, leerlingen, de samenleving. Het is een engagement waarmee leraren het verschil maken. Het is een essentieel onderdeel van het beroep, dat tegelijk ook veel vraagt van leraren: het voelt soms overweldigend, grenzeloos.

“Roeping lijkt me niet noodzakelijk. Wat me wel noodzakelijk lijkt, is het engagement. Dat is het woord dat ik gebruikte in het begin. Engagement is belangrijker. Als je een goede leraar wil zijn, dat je dat engagement ook kan tonen. Dat het dus niet een nine-to-five job is. Het vergt een inzet van je volledige persoonlijkheid. Als het dat is wat we onder roeping verstaan, dan is het een roeping.”

“Het werk is eigenlijk oneindig, dat ervaar ik zo. Je kan nooit klaar zijn. Je zou elke dag tot tien uur kunnen werken, je zou hele weekends kunnen werken. Dat doe je natuurlijk niet, [want] dan is het nooit genoeg. Je kan altijd meer doen.”

Leraren zijn niet alleen sterk verbonden met hun leerlingen, maar zijn ook sterk verankerd met de wereld. Ze hebben interesse in de wereld en willen die wereld laten zien aan de leerlingen, hun interesse wekken, hun blik verruimen. Leraren zijn als het ware de schakel tussen generaties. Ze stellen hun kennis van en zorg voor de wereld ten dienste van de nieuwe generatie.

“Het gaat niet alleen over je eigen passie maar het gaat over: waar vind ik kiemen om mijn leerlingen gemotiveerd te krijgen? Dat is ook een hele zoektocht: je inleven in de leefwereld van je studenten. (...) Dat is een constante zoektocht van: waar kan ik ze pakken om ze op dat leertraject te krijgen? Want de problematieken die binnenkomen veranderen, de achtergrond [van de leerlingen] verandert. Dat is een job op zich.”

Autonomie

Leraarschap komt ten volle tot zijn recht waar leraren eigenaarschap opnemen, vrijheid krijgen en samen met hun collega's verantwoordelijkheid durven delen.

Eigenaarschap en autonomie opnemen zijn belangrijke elementen van het lerarenberoep. Leraren zijn autonome teamspelers. Ze zijn geen uitvoerders. Ze werken in een complexe, dynamische, onvoorspelbare setting, waarin ze voortdurend beslissen, keuzes maken, oordelen en verantwoordelijkheid opnemen. Er moet dan ook voldoende ruimte zijn voor autonomie. Leraarschap betekent dat je eigenaarschap kan opnemen en vrijheid krijgt om samen met collega's in een team verantwoordelijkheid te delen.

De autonomie van het leraarschap staat wel onder druk. Dat was de sterke teneur tijdens de gesprekstafels. Leraren voelen de werkdruk, de verantwoordingsdruk, de druk van de ouders en de samenleving.

“Dat verantwoorden: daar wordt in het onderwijs enorm veel tijd in gestoken. Het schrijven van dossiers, het verantwoorden waarom iemand een bepaalde keuze liefst niet doet. Ik vind, dat is eigenlijk te veel geworden in de opdracht. Dat allemaal blijven noteren: of het nu op een blaadje papier of Smartschool is: het werk blijft het werk. (...) Vooral, de verantwoording als leerkracht naar ouders voor dingen die je doet of niet doet of volgens hen niet of niet goed doet. Dat kan wel aan je vreten. Zeker als je ervan overtuigd bent dat je het juiste gedaan hebt. Dan is het ook weer belangrijk dat je steun kunt vinden.”

Die verantwoordingsdruk leidt ertoe dat leraren tijd steken in activiteiten die ze zelf niet zinvol vinden. Ze ervaren een gebrek aan vertrouwen van het systeem in leraren als autonome professionals, wat demotiverend werkt. Steun van een team, van collega's, van directie is belangrijk maar vaak niet voldoende. Leraren vragen professionele ruimte en vertrouwen én verdienen dat ook.

Verbinding

De leraar wil leerlingen, leraren, ouders en samenleving verbinden om samen school te maken. Leraarschap komt ten volle tot zijn recht waar leraren, samen met het schoolteam en andere betrokken partners, gedeelde uitdagingen opsporen en aanpakken.

Het leraarschap is geen eenzame of solitaire bezigheid. De leraar is sterk verbonden met zijn leerlingen. Ze zijn verbonden met collega's met wie ze samen de verantwoordelijkheid dragen en ook met toekomstige leraren die een frisse blik binnen brengen. Leraren staan midden in de samenleving. De wereld komt binnen in de klas, in de school. Mensen uit verschillende leefwerelden ontmoeten er elkaar.

"Onze job is ook wel uniek omdat we met allerlei soorten mensen in contact komen. Je staat op een school, iedereen komt daarnaartoe, alle mensen die in de buurt komen. Je hebt met iedereen contact: ouders, allerlei soorten kinderen. Je kan iedereen een beetje verbinden met elkaar. Mensen die normaal niet met elkaar in contact zouden komen, [daarbij] hebben wij de kans om daar zo een verbondenheid te brengen. (...) Je kunt veel betekenen, niet enkel voor de kinderen, niet enkel voor je klas en je school, maar soms ook een beetje voor de buurt. Je kan méér doen, dat is uniek aan onze job."

"We zijn eigenlijk de ogen van de maatschappij. We geven dingen door, we hebben een eigen blik (...). Dat is het unieke daaraan. We hebben meer dan de taak om onze eigen mening door te geven. We hebben de taak om te vormen. Het is net dat dat het zo uniek maakt, dat we de kans krijgen om met leerlingen om te gaan die in een heel andere belevingswereld zitten dan de wereld waar we nu in zijn. Wij moeten een blik verruimen naar een wereld die komt. Dat is het unieke eraan."

Leraren zoeken, vanuit een zorg voor leerlingen en de maatschappij, verbinding met leerlingen, leerstof, met de wereld. Dat maakt het beroep van leraar uniek.

* De beschrijving van de bouwstenen en de citaten namen we over uit het Vlor-rapport. Je vindt dat op www.vlor.be/bouwstenen. Op deze pagina kan je ook een video bekijken waarin de bouwstenen worden voorgesteld.

